

**BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ, ABD'DEKİ
DURUMU VE BÖLGESEL COĞRAFYADA PROGRAM
GELİŞTİRMEYE BİR ÖRNEK**
(Development of Regional Geography, its Status in the US, and a
Model of Program Development in the Discipline)

Dr. Bayram TOPAL
bayramtopal1@yahoo.com

ÖZET

Dünyanın belli alanlarının karakterize olmuş özelliklerini ele alan bölgesel coğrafya, beşeri coğrafyanın bir kolu olarak uzun bir tarihe sahiptir. Bölgesel coğrafya, bu uzun geçmişi içerisinde değişik yöntemler ile ele alınmıştır.

Strabo'nun chorology adını verdiği belli yerlerin tasvirine yönelik tanım ile başlayabileceğimiz bölgesel coğrafyanın gelişim süreci, günümüze değin devam etmiştir ve etmektedir.

Bu çalışmada, bölgesel coğrafyanın gelişim süreci, fikirsel ve fiziksel açıdan günümüz yapılanmasına ulaşması açıklanmaya çalışılmıştır. Öte yandan bölgesel coğrafya dersinde müfredat geliştirmede Kuzey Amerika'dan bir üniversite örneği verilerek uygulanan yöntem konusunda nasıl bir yol takip edilebileceği ifade edilmiş, başta ABD olmak üzere Kuzey Amerika ülkelerinde bölgesel coğrafya derslerinin üniversitelerde dağılımı tablolastırılmış ve içinde bulunduğumuz dönemde bölgesel coğrafyanın önemine atıfta bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Bölgesel coğrafya, Program Geliştirme, Yüksek Öğretim, Kuzey Amerika*

ABSTRACT

Regional Geography, the branch of human geography which studies the characteristics of world areas, has a long history.

The developmental process of regional geography as a distinct area of study was begun by Strabo as far back as first century BC, when he defined chorology as a depiction of specific places, and continues to this day.

In this study, I attempt to explain the physical and intellectual aspects of this process that have led to the structure we have today. In addition, I examine a sample of lecture curriculum development in Regional Geography from a university in North America, and I discuss how tracking is expressed as an applied method. I have tabulated the distribution of Regional Geography

**BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ, ABD'DEKİ DURUMU VE BÖLGESEL
COĞRAFYADA PROGRAM GELİŞTİRMEYE BİR ÖRNEK**

lectures in universities throughout North America, especially in the US. I also refer to the importance of Regional Geography in current times.

Keywords: *Regional Geography, Curriculum Development, Higher Education, North America*

1.BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ

Günümüzde modern coğrafyada tartışmalar bir eğitim alanı olarak bölgesel coğrafyanın konumu üzerine yoğunlaşmış durumdadır. Bölgesel coğrafya 20. yüzyılın ilk yarısında varlığını etkin şekilde hissettirmiştir. Daha sonraki dönemler, bölgesel coğrafyanın coğrafya bilimine katkılarının yer aldığı tartışmaları kapsar niteliktedir.

Coğrafyacıların konuları ele alış ve sunuşlarında çevreci determinizm önemli yer tutmuştur. Bu bakış açısı, Darwinizm'in etkisinde, insanların çevre tarafından yönlendirildiği şeklinde katı kurallara dayalı bir tarz ortaya koyuyordu. Daha sonra 1920'li yıllarda Vidal de la Blache tarafından insanın çevre üzerindeki etkilerinin baskın olduğuna yönelik bakış açısı ele alınmış, bu yönüyle V.de la Blache, beşeri coğrafyanın ve bölgesel coğrafyanın kurucusu olmuştur (Üçışık ve Demirci, 2002).

Vidal, bölge ile ilgili yaptığı tanımlarda, her bölgenin birbirine benzemeyen, yapay olarak bir araya getirilmiş, daha sonra da kendilerini ortak bir varoluşa uydurmuş unsurların egemenlik alanıdır değerlendirmesini yaptıktan sonra, bunun içinde çevrenin etkilerinin yalnızca kendilerini meydana getiren tarihsel olaylar kitlesiyle görülebileceğini belirtmiştir. Ona göre fiziksel çevre, insanın özgürce çalışabileceği alanın sınırlarını çizmekteydi (Tümertekin ve Özgüç, 2005).

Bu düşünceler, bölge kavramının Vidal de la Blache ile bütünleşmesini ve bölgenin coğrafyanın temeli olduğu kabulünü ortaya çıkarmıştır.

Bu tartışmalardan biri, Association of American Geographers (AAG) eski başkanı Robert S. Platt tarafından 1957 yılında ortaya atılmıştır. Platt, bölgesel coğrafyanın, herhangi bir bölgede coğrafyanın ele aldığı bütün konuları, sistematik coğrafyanın ise bir konu hakkında bölge sınırlandırması olmadan incelemelerini ve değerlendirmelerini yaptığı görüşünü ileri sürmüştür (Wade, 2006). Platt'ın bu düşüncesi

yıllarca kabul görmüş olmakla birlikte günümüzde geçerliliğini yitirmeye yüz tutmuştur.

1960'lı yıllarda öne çıkan olgucu bilgi kuramları, beşeri coğrafyaya olan ilginin azalmasına yol açmıştır. Bu olumsuz durum, 1970'li yıllarda yapısalcı ve davranışçı bakış açılarının ağırlık kazanmaya başlamasıyla azalma eğilimine girmiştir.

Bu bakış açısı, beraberinde bölgesel coğrafyanın da gözden geçirilip, öneminin artması için çalışmaları beraberinde getirmiştir. Bölgeler coğrafyası dersleri, bu dönemde Kuzey Amerika üniversitelerinde içerik olarak önemli değişiklikler göstermiştir. 1970'li yıllarda beşeri coğrafya alanında çalışmaları olan Leonard Guelke'in 1970'li yıllarda ortaya çıkarak 1930 ve 1940'lı yıllarda Richard Hartshorne ve Carl Sauer tarafından bölgeler ile ilgili yapılan çalışmaları, 1970'li yıllarda Leonard Guelke'in takip etmesi, bölgesel coğrafya ile ilgili derslerin öneminin artmasına önemli katkıda bulunmuştur.

1980'li yıllarda Association of American Geographers (AAG) eski başkanı John Fraser Hart, bölgesel coğrafyanın, coğrafya disiplini içerisinde yapılacak daha geniş kapsamlı çalışmalarla yer alması gerekliliğini vurgulamıştır (Hart, 2005). Hart, ayrıca bölgesel coğrafyanın, bilgilerin sınıf ortamında bir araya getirilmesinde, etkili sunumunda eğitim amaçlı kullanılacak önemli bir eleman olduğunu ileri sürmüştür. Bölgesel coğrafyanın konuları ele alış biçimi kadar, başka hiçbir yöntemin etkili olamayacağını savunan Hart, coğrafyanın sistematik alanlarının anlaşılabilirliğinin öncesinde bölgesel coğrafyanın verilerinden yararlanılması gerektiğini belirtmiştir. Ancak Hart'ın bu konuda ileri sürdükleri, bazı coğrafyacılar tarafından olumsuz değerlendirilmiş, Kaliforniya Üniversitesi Coğrafya profesörlerinden R. G. Golledge başta olmak üzere, iyi bir zamanlama olmadan yapılmış şüpheli değerlendirmeler olarak eleştirilmiştir. Hart ise coğrafyanın bilimsellikten uzak, tanımlar üzerine kurgulu belli kalıplar içerisine zorla sokulup sunulmasına karşı coğrafyacıların ihtiyatlı davranmaları gerektiğini ileri sürerek bu eleştirileri yanıtlamaya çalışmıştır.

1970'li yılların sonları ve 80'li yılların başlarında bölgesel coğrafyanın tanımında yeni arayışlar içine girilmiştir. Bu arayışların sonunda bölgesel coğrafyanın prensipleri daha da genişletilerek tarihsel süreçte sosyal yapılanmanın ortaya çıkmasında coğrafi çeşitliliğin

*BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ, ABD'DEKİ DURUMU VE BÖLGESEL
COĞRAFYADA PROGRAM GELİŞTİRMEYE BİR ÖRNEK*

değerlendirilmesi gerekliliği, toplumun durağan olmamasının ardında tarihsel ve coğrafi değişkenliğin yattığı, geniş boyuttaki sosyal ilişkilerin, yerel değişimleri ortaya çıkartabileceği, bölgelerin sınırlarının sabit olmadığı ve sosyal yapılanmalarda meydana gelen değişimlerin, bölge sınırlarını da değiştirebildiği prensipleri ağırlık kazanmıştır (Wade, 2006). Aynı düşüncenin devamı olarak, bölgeyi, kapitalist yapılanmanın, o bölgeye uyum sağlayanların kimliklerini kazanmalarının olmazsa olmazı olarak gören ve ekonomik, sosyal ve kültürel alanda toplumun fonksiyonlarının yerine getirildiği yer anlayışı ile betimleyen sosyal teori taraftarı yeni coğrafyacılar ortaya çıkmıştır.

1993'te Kevin Archer, geleneksel olarak teorik yapılanması olmayan, tanımlara dayalı ve sebep-sonuç ilişkisinden uzak bölgesel coğrafya yapılanmasının, yapılandırıcı modele dönüştürülmesi gerekliliğini savunan ilerici coğrafyacılar arasında yerini almıştır. Archer'in değindiği önemli bir nokta, Paul Vidal de la Blache'in yanlış yorumlandığı şeklindedir. Archer, Vidal'in deneyci yaklaşımın, teorik ve entelektüel yaklaşımlarla bir arada götürülmesi gerekliliğine değindiğini ve bu nedenle birini diğerinden ayıran bir yaklaşımın değil, bütüncü bir anlayışın benimsenmesi gerekliliğini ifade etmiştir.

Vidal gibi, Alfred Hettner, Friedrich Ratzel, Ferdinand von Richthofen, Alexander von Humboldt ve Immanuel Kant da yaşadıkları dönemde yanlış yorumlanmış coğrafyacılarıdır.

Günümüze yaklaşıldığında Amerika Coğrafyacılar Birliği (AAG), eski başkanı Alexander B. Murphy tarafından da üniversite dersleri içerisinde bölgesel coğrafyanın gerekliliğine yönelik açıklamalarda bulunulmuştur:

“Bazılarına göre bölgesel coğrafya, bölgesel etkenlerin bir arada bulundurulduğu ansiklopedik bilgiler yığını şeklinde değerlendirilmekteydi. Bu durum, 1960 ve 70'li yıllarda bölgesel coğrafyanın olması gereken içeriğinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Maalesef coğrafya disiplini, güçlü bölgesel coğrafyacıların yetiştirilmediği dönemlerde sahip olması gereken itibardan uzaklaşmıştır. Bu durum, coğrafyanın kendi kendini önemsiz hale getirmesine ve dünyadaki gelişmelerde tartışma platformlarından uzaklaşmasına neden olmuş, üniversitelerde coğrafya programlarının genişlemesine engel teşkil etmiştir. Murphy, ilave bir olumsuzluk olarak bölgesel

uzmanlarının coğrafi düşünmediğine, pek çok coğrafyacının da kendisini bölgesel uzmanı olarak tanımlamamalarından kaynaklı bir duruma parmak basmıştır. Bölgesel coğrafya, öğrencilerin dünyanın belli bölgelerinde ortaya çıkan problemlerin diğer bölgeleri nasıl etkileyeceğine yönelik yorumlar yapması açısından önemlidir. Ancak bu yorumları yapabilmek, aynı zamanda yabancı dil ve tarih bilgisine de hâkim olma ile mümkün olabilir (Murphy, 2003).

Bölgesel coğrafyanın geçmişten günümüze değerlendirilmesi sonrasında bazı önde giden bölümlerde hala önemli bir yerde olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bölgesel coğrafyanın temelinde yer kavramı yatmaktadır. Coğrafyacılar, karmaşık dünya üzerinde yer farklılıklarını ortaya koyarak bölgesel çalışmaları yönlendirmektedir. Yeni bölgesel yaklaşımların, kavramsal ve sistematik alanlar arasında bağlayıcı bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz.

Bölgesel coğrafyada yaklaşımın, sistematik coğrafya konularının belli bir bölgeye tatbik edilmesi şeklinde olan anlayıştan çok farklı bir boyutta olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda modern coğrafi yaklaşımlarda olduğu gibi, bölgesel coğrafyada da genel olarak bölgenin belirlenmesinde etkili olan en önemli özellik ne ise onun üzerinde çalışmaların yoğunlaşması söz konusudur (Yiğit, 1998).

Ancak bölgelerin tespitinde ele alınan farklı ölçekler, sınırların değişkenliğine yol açabilmektedir. Örneğin Kuzey Amerika'da mısır kuşağının belirlenmesinde birim alana düşen mısır veriminin esas alınması, istatistikî bir yöntemdir. Bir diğer yöntem benzer iklim kuşaklarında benzer tarımsal faaliyetlerin yer aldığı şeklinde kapsamlı yargı ile yapılacak bölge sınıflandırmasıdır. Bu tasnifte, bölgelerin benzer iklim şartlarına sahip olduğu halde farklı tarımsal uğraşlara yönelebildiği ve genelleme yapılmasında sıkıntılar ortaya çıkardığı tartışılmaz bir gerçektir. Örneğin, 1936 yılında Whittlesey, dünyada tarım faaliyetlerini, verimlilik, ve kullanılan yöntemler gibi beşeri faktörlere dayalı istatistikî verilerden çok, ekim yapılan alan, bu alanda hakim tarım ve hayvancılık ürünlerine değinerek 6 bölge belirlemiştir. Whitley'in bu sınıflandırması, ABD ve İngiltere'de sıkça kullanılan bir çalışma olarak önem kazanmıştır (Whittlesey, 1936).

1980'li yıllara kadar bölgesel coğrafyanın katalog ve ansiklopedilerde yer alan bilgilerin derlendiği bir disiplin olarak

*BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ, ABD'DEKİ DURUMU VE BÖLGESEL
COĞRAFYADA PROGRAM GELİŞTİRMEYE BİR ÖRNEK*

algılanması anlayışı, bu dönemden sonra değişime uğradı. Tarih disiplini ile arasında var olan rekabetin ardından, bu dönemde coğrafyanın öne çıkması sonrası “tarihin sonu” şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır. Aynı şekilde 2000’li yıllarda pek çok ülkede coğrafyanın önemine vurgu yaparak ses getiren çalışmalara imza atan Robert Kaplan, “Coğrafyanın İntikamı” adlı bir kitap yazmış, bu faaliyetleri sonrasında ABD’nin dış politikalarında sözü dinlenir hale gelmiştir. Ayrıca Robert Kaplan, ABD dış politikalarının coğrafyadan uzak insanlar tarafından yönlendirilmesini ciddi bir eksiklik olarak dile getirmiştir. Ona göre, Amerika’nın bu yaklaşımında, soğuk savaş döneminde bölgelerin özelliklerinden çok ideolojilerin ağırlık kazanmasının rolü büyüktü. Kaplan, ABD dış politikalarında küreselciler ve bölgeselciler olmak üzere iki farklı anlayışın varlığına işaret eder. Kaplan, bölgenin önemini çevreci determinist bir yaklaşımla ele almıştır. Özellikle iklim bakımından elverişli bölgelerin ele geçirilmesinin etkili ideolojilere sahip olmaktan çok daha hayati olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Kaplan, dünya üzerinde parçalanmış bölgeler (shatterzones) belirlemiştir. Bu kuşaklar, iç ve dış çatışmaların sürekli yaşandığı, karmaşık etnik yapılanmanın var olduğu, değişik dillerin konuşulduğu bölgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Saul Kohen tarafından Kaplan’ın bu kavramı, parçalanmış kuşaklar (shatterbelts) olarak yenilenmiştir. Kohen, kuşakların belirlenmesinde jeostratejik önemlerinden çok, politik yapılanmaların dikkate alınmasını vurgulamıştır. James Fairgrieve, bu kuşaklar arasında kalan bir bölge olarak çarpışma kuşağı (crush zone) kavramını daha önceden 1940’lı yıllarda dile getirmiştir. Bu kuşak, Avrasya ve Batı Avrupa’nın birbirine yaklaştığı Baltık bölgesinden Balkanlar’a kadar uzanan hattı içine almaktaydı. (Murphy ve O’Loughlin, 2009).

Kaplan, bölgelerin konum ile ilişkilendirilmesinin geometrik bir yaklaşım olduğunu, coğrafi yaklaşımın bundan farklı olması gerektiğini belirtmiştir. Son olarak da bölgesel farklılıkların ele alınmasında sadece harita üzerindeki sınırlara göre hareket edilmemesi gerektiğini, coğrafi yaklaşımda kültürel, dini, siyasi ve tarihi faktörlerin bulunduğunu ifade etmiştir.

Bölgesel coğrafyaya bakışta günümüzde yaşanan farklılığın temelinde küreselleşmenin dünyanın her yerinde aynı etkide gerçekleşmemesi de yatmaktadır. Bu durumun ortaya konmasında coğrafi unsurların ele alınıp analiz edilmesi gerekliliği öne çıkmıştır.

Makro düzeyde farklılıkların yanı sıra, orta düzeyde ekonomik birliklikler de farklı bölge sınıflandırmasında etkili olmuştur.

Ancak ister makro düzeyde olsun, ister orta düzeyde olsun bölgelerin oluşturulmasında jeostratejik özelliklerin, tarihsel, kültürel ve etnik yapılanmanın dikkate alınmasını gerekli kılan modern coğrafi yaklaşımların günümüzde yeterince etkili olamamasında, 1970’li yıllarda çevreci determinizmin geniş bir tabana yayılması ve buna bağlı olarak bölgesel yaklaşımların eksik kalmasının önemi büyüktür. Günümüzde en azından ABD üniversitelerinde bölgesel coğrafyaya bakış açısının değişmesi ile birlikte, sağlam bir temele oturmaya başladığını söyleyebiliriz.

Yakın zamanımızda gelişen siyasi olayları örnek verecek olursak şu sorular, bölge kavramına yaklaşımda ve bölge belirlemesi yapılmasında değişimi bizlere göstermektedir:

“Siyasi, kültürel, ve çevresel modeller, Güneydoğu Asya’da Taliban ve diğer insanlar arasındaki çelişkileri nasıl şekillendirmektedir?”

“İklimsel değişimler, Güneydoğu Asya’da insanların geçim kaynaklarını nasıl etkilemektedir?”

“Soğuk savaş dönemlerinin Avrupa’da günümüzde yaşanan ekonomik krize olan etkileri nelerdir?”

“Çin’in ekonomik büyümesi, Güneydoğu Asya’da nasıl bir jeopolitik birlikliğin ortaya çıkmasına yol açabilir?” (Murphy ve O’Loughlin, 2009).

Öte yandan bölgesel coğrafyanın gelişim sürecinde, emperyalizm tarafından sömürü emellerine ulaşmak için olumsuz amaçlı kullanıldığı dönemler olmuştur ve olmaktadır. Örneğin İslam dünyasının rahatsızlığı ve hassasiyeti bilindiği halde dini unsurların alaya alındığı karikatürlerin basına sızdırılıp yayınlanması, bu bölge üzerinde tahribata yol açmıştır. Bu tarz oyunlar emperyalizm tarafından sürekli kullanılmıştır. Bu yaklaşımlara karşı, bölgesel coğrafyaya hakim akademisyenlerin, özellikle ABD’de ayakta durup engelleyici düşünceleri ortaya atmaları, bölgesel coğrafi bakış açısının zarar görmemesi için gereklidir.

Dünyada bölgelerin ortaya çıkışında ve değişiminde, hiç şüphesiz ekonomik yapının değişim süreci önemli etken olmuştur. Örneğin

**BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ, ABD'DEKİ DURUMU VE BÖLGESEL
COĞRAFYADA PROGRAM GELİŞTİRMEYE BİR ÖRNEK**

ABD'de 1930'lı yıllarda başlayıp yaklaşık 30 yıl süren dönemde "Fordizm" adı altında bir kalkınma modeli başarıyla uygulanmış, üretim, işçi memnuniyeti, verimlilik gibi konularda olumlu hamleler gerçekleştirilmiştir. Kapitalist üretim yapısı, büyük sanayi tesislerini, üretim alanlarını ve çevrelerinde gelişen yapılanmayı ayırt eden bölgelerin ortaya çıkışını sağlamıştır. Bu durum, ülke içerisinde bölgeler arasındaki farklılığı ortaya koyduğu gibi, küresel ölçekte de kapitalist ülkelerle diğer ülkeler arasında üretim farklılığından kaynaklanan gelişmişlik ayrımını net şekilde yapabileceğimiz bölgelerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ancak bu durum, 1970'li yıllarda belli bölgelerde yatırımların yığılması ve rekabetin artması sonrası ekonomik krize, işsizlik ve enflasyon verilerinin artmasına yol açmıştır. Mevcut modelin içine düştüğü sıkıntının giderilmesi için uluslararası pazarlara açılma gerekliliği ve yatırımların bu alanlara kanalizasyonu söz konusu olmuştur. Rekabet, değişik yerlerin bu yatırımları çekmek için aralarında verdiği mücadeleyi ve bölgesel farklılaşmaları ortaya çıkarmıştır. Batılı ülkeler içerisinde de yer değiştiren yatırımlar, ABD'de kuzeyden güneye, İtalya'da büyük şehirlere, daha çok sanat ağırlıklı faaliyetlerin gerçekleştiği şehirlere, Almanya'daki Ruhr bölgesinden de Bavyera'nın ileri teknoloji kullanılan üretim bölgelerine hareket etmiş ve yeni bölgelerin oluşumunda önemli rol oynamıştır. Kapitalizmin modernleşme aşamasının günümüzdeki seyrine baktığımızda ise ileri teknoloji bölgelerinin oluştuğunu görmekteyiz. ABD'de Silikon Vadisi, Japonya'da Tsukuba, İngiltere'de M4 Koridoru, Almanya'da Bavyera, bu yapılanmanın önemli ayaklarını oluşturmaktadır (Tümerkein ve Özgüç, 2005).

**2.KUZEY AMERİKA ÜNİVERSİTELERİNDE BÖLGESEL
COĞRAFYANIN GELİŞİMİNE ÖRNEK**

1960'lı yıllara kadar bölgesel coğrafya dersleri, Kuzey Amerika'da lisans seviyesinde özellikle Richard Hartshorne'un katkıları sonrasında önemli bir konuma oturmuştu. Hartshorne'un coğrafyayı bölgelerin konumlandırılması, derlenmesi, haritalandırılması gibi konular ile bir sentez disiplini olarak görmesinden kaynaklanan bu önem, takip eden dönemde oldukça azalmış ve bölgesel coğrafyanın yerini sistematik coğrafyanın bölümleri almıştır. 1989 yılı itibarı ile yapılan bir araştırmada, 33 uzmanlık alanından sadece 5 tanesi bölgesel coğrafya derslerini kapsamaktaydı (Gaile ve Wilmott, 1989).

1990’li yıllarda bölgesel coğrafyaya tekrar bir ilgi ortaya çıkmıştır. Ancak bu ilgi, geçmişte olduğu gibi belli bölgelerin sayısal verileri üzerine yorum yapmaktan öteye, çeşitli bölgelerin genel yapılanmaları üzerine ilginç sayılabilecek teorileri geliştirmeye yönelikti. Bu tarz bir yaklaşım, bölgesel coğrafya kurslarının sayısal artışına ve önem kazanmasına neden olmuştur.

Bu farklı yaklaşımın yanı sıra üniversitelerde müfredat geliştirme konusunda yaşanan sıkıntılar, önceliğin üniversitelerin bulunduğu bölgenin ele alınması şeklinde aşılmaya çalışılmıştır. Bunu, Kanada’da yer alan University of Northern British Columbia üniversitesinin, önceliği British Columbia kurslarına vermesi ile örneklendirmek mümkündür.

Bir bölgesel coğrafya dersinin içeriğinde olması gereken başlıca unsurlar, aşağıdaki üç model örnek üzerinden harekete geçilerek belirlenmiştir (Tablo 1):

Tablo 1. *Bölgesel coğrafya derslerinde uygulanmak üzere belirlenen başlıkların yer aldığı üç örnek (Halseth ve Fondahl, 1998).*

A	B	C
Giriş	Bölge Kavramı	Bölge Kavramı
Fiziki Geçmiş	Jeomorfoloji	Fiziki Coğrafya
Tarihsel/Sömürge	İklim	Yerleşme Şekilleri
Coğrafyası	Ana bölge/İç bölge	Alt Bölge 1.
Nüfus	Ekonomi	Ekonomi
Tarım	Kültür	Alt Bölge 2. Kültür
Endüstri	(Diğer Beşeri Coğrafya Başlıkları)	Alt Bölge 3.
Kentleşme	Alt Bölge 1. (Yukarıdakilerin hepsinin ele alındığı)	Kaynaklar
Doğal Kaynaklar	Alt Bölge 2. (Yukarıdakilerin hepsinin ele alındığı)	Alt Bölge 4. Nüfus
Enerji	Alt Bölge 3. (Yukarıdakilerin hepsinin ele alındığı)	Genel Tekrar
Çevresel Veriler	Alt Bölge 3. (Yukarıdakilerin hepsinin ele alındığı)	
Yaşam Kalitesi	Genel Tekrar	

Yukarıdaki örneklerin benzerlerini, pek çok Kuzey Amerika üniversitesinde görebilmekteyiz. Bu örneklerin uygulanmasının sakıncalı sayılabilecek bir yanı şudur ki, bazı öğrenciler fiziki, bazıları ise beşeri coğrafyaya karşı daha heyecan duymaktadır. Beşeri coğrafyaya ilgisi daha yoğun olan bir öğrencinin fiziki coğrafyanın önceden ele alındığı bir örnekte, dersin girişinde dersten soğumasına yol açması olasıdır. Ayrıca beşeri ve fiziki coğrafya öğrencilerinin aynı kursu almaları

*BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ, ABD'DEKİ DURUMU VE BÖLGESEL
COĞRAFYADA PROGRAM GELİŞTİRMEYE BİR ÖRNEK*

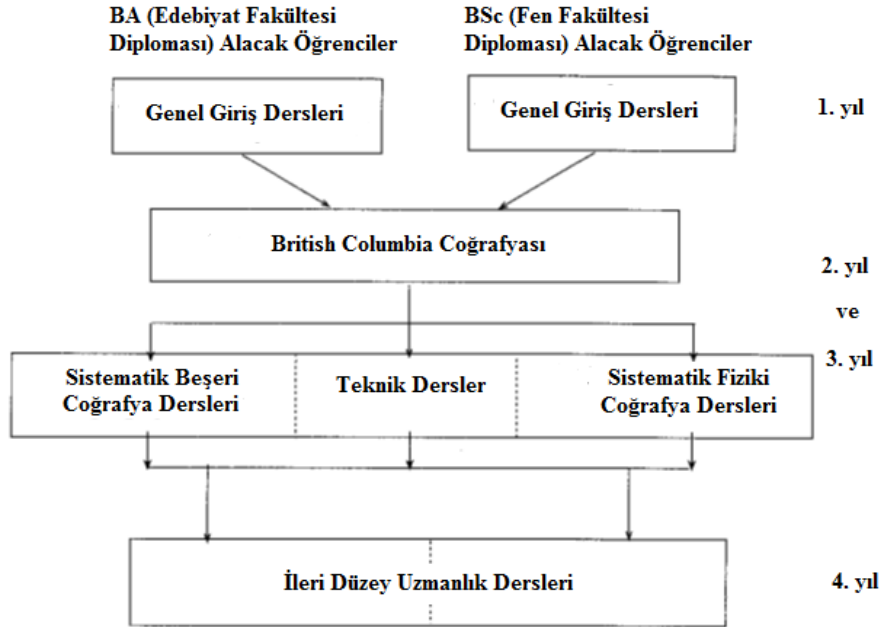
durumunda dersin akışı, derste anlatılanların algılanma düzeyi, öğrenciden gelecek soruların içeriği gibi hususlarda meydana gelebilecek farklılaşmalar, dersin amacına ulaşmasında sıkıntıları beraberinde getirebilmektedir. Bu durum, öğrencilerin belli bir alana odaklanmalarını zorlaştırmaktadır.

Derse giriş yaptıktan sonra daha detaya girildiğinde, mümkün olduğu kadar tekrardan kaçınılarak, sorgulayıcı ve yapılandırıcı unsurların öğrenci tarafından ele alınmasına yönelik bir gidiş belirlenmelidir. Kurum bünyesinde bölgesel coğrafya kurslarından verim alınabilmesi ve öğrenci memnuniyetinin sağlanması için, öncelikle geleneksel yöntemlere yer verilmiş, daha sonra bu yöntemler en aza indirgenmiştir. Eleştirel teorilerle beslenen kurs müfredatı sayesinde, öğrencilerin derse bağlılığı yüksek düzeyde tutulmaya çalışılmıştır.

Üniversite bünyesinde bölgesel coğrafya dersleri içerisinde “British Columbia Coğrafyası” derslerinin ilk etapta konması ile, öğrencilerin sürekli içerisinde buldukları yakın çevrelerinden elde ettikleri bulguların, sınıf ortamında değerlendirilmesi ve yapılandırıcı bir yaklaşımla eleştirel bakış açısı kazandırılması hedeflenmiştir. Bu yapılırken coğrafya disiplini içerisinde ve diğer disiplinler ile coğrafya arasında bağlantıların ele alınması da öğrencilerin bu alandaki yeteneklerinin artmasını sağlamıştır. “British Columbia Coğrafyası” dersinin konulmasındaki bir diğer neden, üniversitenin bu eyalette yer alan Vancouver-Victoria metropoliten alanı dışındaki tek üniversite olmasıdır. Tamamıyla merkezde yer alan toplumdaki ve medyadan izole olmuş bir alan olarak kuzeyde yer alan kampüs çevresinin bölgesel coğrafya dersleri kapsamında ele alınması, öğrencilerin iki değişik dünya arasında eleştirel yaklaşımlarını da beraberinde getirmektedir.

Bölgesel coğrafya derslerinin yapılandırılmasında iki hususa dikkat edilmiştir. Bunlardan birincisi, lisans seviyesinde bu dersin öğrencinin okula girdiği veya son sınıfa geldiği yaşta mı alacağı, dersin mezuniyette temel dersler içerisinde mi yoksa seçmeli dersler içerisinde mi sokulacağı konularındaki düşüncelerin değerlendirilmesi şeklinde idi. İkincisi ise dersin ana hatlarının belirlenmesi ve bunların sunuşunun yapılma biçiminin belirlenmesi olarak öğretim elemanlarının karşısına çıkmıştır.

Üniversite bünyesinde coğrafya diplomaları, hem edebiyat fakültesi diploması (BA), hem de fen fakültesi diploması (BSc) şeklinde verilmektedir. Buna göre coğrafya diplomasını BA olarak alacak öğrenciler, beşeri coğrafya, BSc olarak alacaklar ise fiziki coğrafya derslerine yoğunlaşmaktadır. Ancak her iki öğrenci grubu için ilk senenin ardından ortak olarak ikinci sınıfta British Columbia Coğrafyası dersinin alınması uygun görülmüştür (Şekil 1).

Şekil 1: BA ve BSc öğrencileri için British Columbia Coğrafyası dersinin ve diğer derslerin konumu (Halseth, Fondahl, 1998).

Bir bölgesel coğrafya dersi olarak British Columbia dersinin verilmesinde geleneksel yöntemlerde ele alınan topografik yapının, iklimin ve diğer fiziki unsurların ekseninde gidilmesinin yerine, beşeri ve fiziki özelliklerin yapılandırıcı yöntemlerle harmanlanarak verilmesi yoluna gidilmiştir (Tablo 2). Buna bir örnek verilecek olursa, eyaletin kuzeybatı-güneydoğu topografyasında hakim kayaç yapısı, bu kayaç yapısındaki mineral dokusunun ortaya konması şeklinde bir girişin ardından, bu bölgeye ilk gelenlerin kullandıkları su yolları, geçtikleri vadiler ve topografyanın bu geçişlere ne derece izin verdiğinin ele

**BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ, ABD'DEKİ DURUMU VE BÖLGESEL
COĞRAFYADA PROGRAM GELİŞTİRMEYE BİR ÖRNEK**

alınması gösterilebilir. Daha sonra Avrupa'dan göç edenlerin kurdukları yeni yerleşmeler şeklinde topografya-göç ilişkisi bölge üzerinde örneklendirilir (Harris, 1997).

Tablo 2: British Columbia Coğrafyası dersinin ana başlıkları (Halseth ve Fondahl, 1998).

Konu	Üzerinde Yoğunlaşılacak Bölge
Giriş	
Kuzey Arazilerinin Karakteristikleri	Kuzeybatı, Kuzeydoğu
Arazi yapılanması	
Ticaret güzergâhları, nakliyat ağları	Cariboo
Sınır genişlemeleri	Kootenay
İklim	
Tarım	Thompson/Okanagan
Hidroloji	
Nechako'nun hidrolojik gelişimi	Prens George-Prens Rupert hattı
Diğer enerji kaynakları	
Peace Nehri'nde enerji gelişimi	Peace Nehri
Kuzey British Columbia'nın kaynakları tabanlı ekonomisi	
Orman endüstrisi üzerine inceleme	Kuzeybatı/Kuzey kıyısı
Çevre içinde çevre	
Nüfus ve yerleşme şekilleri	
Nüfus, devamı	Aşağı Mainland
British Columbia'nın etnik yapısının değişimi	Cariboo, Aşağı Mainland
Kuzey British Columbia'nın etnik çeşitliliği	Prince George
British Columbia'da Anlaşmalar-Arazi davaları	
Merkezde ortaya çıkan arazi davaları: İlk yerleşenlerin özellikleri	Merkez
Arazi çalışması	Fort St. James
Prince George'da yerleşme	Prince George
Merkez'de savaş sonrası gelişmeler	Merkez
Ders tekrarı	

Dersin başlangıcında genel olarak fiziki özelliklerin ortaya konulması söz konusudur. Arazinin geçmişi ve toprak formasyonları gibi unsurlar değerlendirildikten sonra beşeri konular ele alınır. Bunlar arasında, ticaret yönleri, yol ağı, geçmişten günümüze yol ağında meydana gelen gelişmeler, kuzey-güney doğrultulu topografyanın, doğu-batı yönlü geçilmesi sırasında takip edilen rotalar masaya yatırılır. Takip eden süreçte, 1860'lı yıllarda sömürge dönemiyle birlikte yerlilerin kullandıkları yolların, Avrupa'dan gelen sömürgeciler tarafından geliştirilerek kullanım süreci ele alınır. Bütün bunlar yapılırken fiziki

özellikler ile sürekli bağlantı kurulur. Öğrencilerin çevrelerinde meydana gelen gelişmeleri, değişimleri konularla örtüşecek şekilde araştırmalarına ve gözlemlmelerine yönelik projeler verilir.

Dersin yapısı içerisinde her dersin son 5 dakikasında öğrenciler tarafından işlenen dersten elde edilen iki temel kazanımın yazılması ve dersin zihinde ortaya çıkardığı temel soru işaretinin ne olduğuna yönelik bir metnin teslimi bulunmaktadır. Takip eden derste bu fikirler ve sorular ilk 10 dakika içerisinde ele alınır. Bu teknik sayesinde, öğrencilerin derse katılımları, düşüncelerinin değer kazanması, dersin anlaşılabilirliğinin artması gibi pek çok olumlu özellik ortaya çıkmaktadır.

Öğrencilere verilen her kazanım, mutlaka haritalar eşliğinde gerçekleştirilir. Bu durum, mekan olgusundan uzaklaşmalarına engel teşkil eder. Ayrıca dönem içerisinde arazi çalışmaları da dersin vazgeçilmez öğeleridir.

3.KUZEY AMERİKA ÜNİVERSİTELERİNDE BÖLGESEL COĞRAFYA DERSLERİNİN DAĞILIMI

AAG (Amerikan Coğrafyacılar Birliği) tarafından yayınlanan rehberin 2008 yılı verilerine göre Amerika Birleşik Devletleri'nde coğrafya programı yer alan 226, Kanada'da 32, Meksika'da ise AAG'ye kayıtlı ve veri alınan 3 üniversite içerisinde bölgesel coğrafya dersi olan üniversiteler ve bu üniversitelerde hangi bölgelerin ele alındığına yönelik liste eyaletler bazında aşağıya çıkartılmıştır (Tablo 3):

Tablo 3: Kuzey Amerika'da bölgesel coğrafya dersi olan üniversitelerde derslerin dağılımı (AAG, 2008).											
ABD											
Eyalet	Kuzey Amerika	Orta Amerika	Güney Amerika	Avrupa	Afrika	Asya	Okyanusya	Kutuplar	Orta Doğu	ESKİ Sovyetler Birliği	Dünya Bölgesel
Alabama	4	2	4	4	2	2			2	1	3
Alaska	1							1			1
Arizona	3	2	2	2		2	1	1	2	1	2
Arkansas	1		1	1				1	1		
California	16	9	13	13	11	11	3	3	5	4	7
Colorado	3	4	4	3	4	2		2		1	2
Connecticut	1	1	1	1					1	2	1
Delaware								1			

BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ, ABD'DEKİ DURUMU VE BÖLGESEL COĞRAFYADA PROGRAM GELİŞTİRMEYE BİR ÖRNEK

Tablo 3: Kuzey Amerika'da bölgesel coğrafya dersi olan üniversitelerde derslerin dağılımı (AAG, 2008).

ABD											
Eyalet	Kuzey Amerika	Orta Amerika	Güney Amerika	Avrupa	Afrika	Asya	Okyanusya	Kutuplar	Orta Doğu	ESKI Sovyetler Birliği	Dünya Bölgesel
District of Columbia	2	1	1		1	1		1			1
Florida	3	2	2	1		1			1		
Georgia	3	1	2	1		2		1	1		1
Hawaii						1	1				
Idaho	1			1				1		1	
Illinois	11	8	6	7	7	9	3		2	3	6
Indiana	5	4	5	4	1	1	2		1	3	1
Iowa	1				1	1					1
Kansas	2	2	2	2	2	2				1	2
Kentucky	4	3	3	1		2	1				2
Louisiana	2	2	2			2					
Maine	1	1	1			1					
Maryland	5	2	1	2	3	2	1		2	3	3
Massachusetts	6	2	3	2	4	5		1	3		4
Michigan	6	4	5	3	3	4			1	1	5
Minnesota	5	3	3	3	4	3			1	2	2
Mississippi	2	1	2	1							
Missouri	4	2	1	1		1				2	3
Montana	1		1	1	1	1		1	1	1	1
Nebraska	1	1		2	1		1				1
Nevada	1	1	1	1					1	1	1
New Hampshire	1			1	1	1			1		
New Jersey	3	1	3	3	3	2	1	1	2	2	3
New Mexico	2	1	1								2
New York	9	8	10	6	8	8	2	2	3	4	5
North Carolina	5	4	4	3	1	2			2	2	3
North Dakota	1		1								
Ohio	8	8	8	8	7	7		2	3	2	4
Oklahoma	3	1		3		1	1		1	1	2
Oregon	2	1		1	1			1	2		1
Pennsylvania	14	6	6	7	6	5	3	1	4	3	7
Rhode Island	1			1							
South Carolina	1		1	1	1				1		
South Dakota	1				1						
Tennessee	2	2	2	2	1	1			1	1	2
Texas	7	6	4	4	2	3	1	2	3	2	6
Utah	2	2	2	2	2	2			1	2	1
Vermont	1			1	1		1	1			1
Virginia	6	5	2	3	4	3	1		2	2	2

BAYRAM TOPAL

Tablo 3: Kuzey Amerika’da bölgesel coğrafya dersi olan üniversitelerde derslerin dağılımı (AAG, 2008).

ABD											
Eyalet	Kuzey Amerika	Orta Amerika	Güney Amerika	Avrupa	Afrika	Asya	Okyanusya	Kutuplar	Orta Doğu	ESKİ Sovyetler Devleti	Dünya Bölgesel
Washington	4	3	2	2		3	3	1	2	1	2
West Virginia	1	1	1	2	1	2			2	1	1
Wisconsin	7	5	3	7	5	7	1	1	2	3	3
Wyoming											
TOPLAM (ABD)	176	112	116	114	90	103	27	26	57	53	95
KANADA											
Eyalet	Kuzey Amerika	Orta Amerika	Güney Amerika	Avrupa	Afrika	Asya	Okyanusya	Kutuplar	Orta Doğu	ESKİ Sovyetler Devleti	Dünya Bölgesel
Alberta	1	1	1	1	1	1	1	2		1	2
British Columbia	6	3	1	1	2	3	1	1		2	
Manitoba	3										1
Nova Scotia	1										
Ontario	13	4	3	9	7	7	3	7		5	2
Quebec	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1
Saskatchewan	2		1	1	1			2			2
TOPLAM (Kanada)	27	10	8	13	12	13	6	13	1	9	8
MEKSİKA											
	2	2									
GENEL TOPLAM (Kuzey Amerika)	205	124	124	127	102	116	33	39	58	62	103

Tablodaki veriler toplandığında özellikle ABD üniversitelerinde dünyanın değişik bölgelerinin ele alındığı bölgesel coğrafya derslerinin varlığını görebilmekteyiz. Mevcut rakamlar küçümsenmeyecek sayıdadır. Öte yandan tabloda eyaletler bazında ortaya konmamış olmakla birlikte ABD üniversitelerinin 73 tanesinde bölge gelişimi adı altında ders okutulmaktadır (Topal, 2011). Bu ders, modern yaklaşımların ele alınıp bölge sınırlarının ortaya çıkmasında dikkate alınacak kriterlerin zenginliğini ortaya koyması açısından önemlidir.

Bu ders, modern yaklaşımların ele alınıp bölge sınırlarının ortaya çıkmasında dikkate alınacak kriterlerin zenginliğini ortaya koyması açısından önemlidir.

*BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ, ABD'DEKİ DURUMU VE BÖLGESEL
COĞRAFYADA PROGRAM GELİŞTİRMEYE BİR ÖRNEK*

Kuzey Amerika'da, özellikle yakın çevre bölgelerden uzak bölgelere doğru yoğun bir şekilde derslerin var olduğunu görmekteyiz. Öğrencilerin yakın çevrelerinden başlayarak küresel ölçekte yoğunlaşarak bölgeleri değerlendirmesi, olması gerekli bir yaklaşımdır.

Günümüzde küresel ölçekte hareket ederken sınırların olmadığı bir dünyada, ekonomik, teknolojik, politik ve kültürel gelişmelerin etkilerinin anında yayıldığı, bölge sınıflandırmasında ortaya çıkan yeni anlayışların özellikle ABD üniversitelerinde dikkate alındığını görmekteyiz.

Bölgesel coğrafya derslerinin ele alınışında, tanımsal değil açıklayıcı, izole edici değil, bölgeler arası ilişkiler kurucu bir yaklaşımın varlığı bu derslerin içeriğini güncel ve modern kılmaktadır.

4.SONUÇ

Günümüzde bölgelerin oluşumunda fiziki unsurların yanı sıra, beşeri unsurların rolü büyüktür. Bunlar arasında hiç şüphesiz ekonomik olanlar başı çekmektedir. Kalkınma, küreselleşme, büyüme, uluslararası ticaret gibi konular, son dönemde sürekli karşılaştığımız ve bölgesel coğrafyada ele aldığımız kriterler içerisinde öncelikle başvuracağımız unsurlar haline dönüşmüşlerdir.

Bölgesel coğrafyaya bakış açısında özellikle son 50 yıl içerisinde önemli değişimler olmuştur. Bölgesel coğrafyanın çevreci determinizmin etkili olduğu dönemlerde geri planda kalması, coğrafyanın içerisinde bulunduğu kendini ifade edememe rahatsızlığının iyileşmemesinde önemli rol oynamıştır.

Coğrafyanın kendi içerisinde çevreci determinizm ve posibilizm arasında var olan öne çıkma yarışından bir ölçüde yorgun düştüğünü söyleyebiliriz. Bu yorgunluğu, coğrafyanın kendi iç dinamizminin ve hareketliliğinin verimli bir sonucu olarak görmek istemeyenler, insanın çevreye, çevrenin de insana olan etkisini yaşamaktan mahrum kalmakta ve coğrafyanın alacağı kritik rolü yaşatmaktan mahrum bırakmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte bölge kavramına bakış açısı da değişmiştir. Eskiden “şekilsel mekan bölümleri” olarak görülen bölge, artık “sistemler” ve “işlevsel birimler” olarak algılanmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2005). Bölge sınırları, morfolojik benzerliklerin

birlikteliği ile belirlenirken, beşeri unsurların özellikle de bunlar içerisinde ekonomik olanların ön plana çıktığı bir yapılanma ile karşımıza çıkmaktadır. Bölge kavramındaki bu farklı yapılanma süreci, dünyada daha fazla federal, otonom ve bağımsız birimlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Öte yandan bu küçük birimler içerisinde küreselleşen ekonominin etki alanını artırma kabiliyetinin büyümesi, sınırların kağıt üzerinde var olan oysa ekonomik çıkarlar doğrultusunda görmezden gelenebilen çizgiler haline dönüşmesine neden olmaktadır. Bu durum, belli bir sürecin ardından kültürler arasındaki farkların ortadan kalkmasına ve özgünlüklerini yitirerek yozlaşmasına yol açabileceği endişesini doğurmaktadır.

Bu endişenin yanı sıra, yüksek öğretim kurumlarında coğrafyanın gelişim süreci ve bunun içerisinde bölgesel coğrafyanın konumu, Kuzey Amerika ülkelerinde, müfredat geliştirmeden başlayarak dersin yapılandırılmasında önemli bir yer teşkil etmektedir. British Columbia Coğrafyası dersinde de görüldüğü üzere, konular arazi gelişimi, nüfus yapısındaki değişimler, ekonomik verilerdeki yenilenme süreci gibi sürekli bir dinamizmi ve hareketliliği kapsamaktadır. Bu durum, coğrafyanın temel prensiplerinden hareket unsurunun merkeze konduğu bir yapılanmayı beraberinde getirmekte ve dersin güncelliğini, zevkle takip edilebilirliğini ve gündemde kalmasını sağlamaktadır.

Günümüzde, bölgesel coğrafya dersleri, başlangıç seviyesinde, insan dağılımını ele alması dolayısı ile önemlidir. Birbiriyle ilgisi olmayan yerlerin sahip olduğu problemlerin değerlendirilmesine yönelik düşünceleri ortaya koyar. Üst düzey seviye sınıflarında ise, belli bir bölgede daha derin bilgilerin değişik kriterler altında ele alınması ile karşımıza çıkmaktadır. Bir üniversite öğrencisi için bölgesel coğrafya dersleri, dünyayı daha iyi algılayabilmesinde önemli rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- AAG. (2008). *Guide to Geography Programs in the Americas 2007-2008*. AAG Handbook and Directory of Geographers.
- Halseth., G.ve Fondahl G. (1998.). *Re-situating Regional Geography in an Undergraduate Curriculum: an Example from a New University*. Journal of Geography in Higher Education, Vol. 22, No. 3, , s. 335-346

**BÖLGESEL COĞRAFYANIN GELİŞİM SÜRECİ, ABD'DEKİ DURUMU VE BÖLGESEL
COĞRAFYADA PROGRAM GELİŞTİRMEYE BİR ÖRNEK**

- Gaile, G.L. ve Wilmott, C. J. (1989). *Geography in America*
- Harris, C. (1997). The Resettlement of British Columbia: Essays on Colonialism and Geographical Change.
- Hart, J. F. (2005). *The Highest form of Geographer's Art*. Annals of the Association of American Geographers 72 (1), s. 1-29
- Murphy, A.B. (2003). *Rethinking the Place of Regional Geography*. AAG Newsletter, 38 (9).
- Murphy, A.B. ve O'Loughlin, J. (2009). *New Horizons for Regional Geography*, No.3, s. 241-251.
- Topal, B. (2011). *Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'de Yüksek Öğretim Kurumlarında Coğrafya Eğitim-Öğretiminin Değerlendirilmesi* Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1998) *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2005) *Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Üçışık, S. ve Demirci, A. (2002). *21. Yüzyılda Çağdaş Coğrafya Bilimi ve Temel Unsurları* Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 5, İstanbul.
- Wade, C. (2006). *A Historical Case for the Role of Regional Geography in Geographic Education* Journal of Geography in Higher Education, Vol. 30, No:2,s. 181-189.
- Whittlesey, D. (1936). *Major Agricultural Regions of the Earth*. Annals of the Association of American Geographers. 26, s. 199-249.
- Yiğit, A. (1998). *Bölgesel Coğrafya Nedir? Ne Değildir?* Ölçek, Aylık Coğrafya Dergisi, 1/2 , Elazığ.